

Perislav Petrić

SAKRALNA TOPOGRAFIJA U STAROJ GRADSKOJ JEZGRI

UDK 711.424 ; 726.54+726.71 (497.13 Split)

Stručni članak

Primljeno 13. III 1989.

Perislav Petrić
58000 Split, YU
Trpimirova 6

Na osnovu arhivskih dokumenata, literature i sačuvanih ostataka autor donosi topografske podatke o starim crkvama u povijesnoj jezgri Splita iz 7—19. stoljeća. Za preko 70 crkava i samostana iznosi niz novih detalja koji pružaju građu za arheološka, arhitektonska i filološka istraživanja.

Nastariji dio Splita nastao je unutar zidina Dioklecijanove palače naseljavanjem poslije pada antičke Salone u VII. st., u srednjem vijeku nazvan Starim gradom. Split se veoma rano širi izvan Palače prema zapadu u Novi grad ili Burgus, koji je omeđen srednjovjekovnim obrambenim pojasom XII—XIV. st. i konačno pojačan renesansnim zidinama poslije 1500. g. Srednjovjekovni Split u XIV st. dijeli se u gradske četvrti nazvane po istaknutim gradskim crkvama, i to:

čtvrst sv. Dujma (južni dio Dioklecijanove palače),
čtvrst sv. Martina ili sv. Petra (sjeverni dio palače),
čtvrst sv. Klare ili sv. Mihovila (južni dio Novog grada) i
čtvrst sv. Marije ili sv. Duha (sjeverni dio Novog grada).

U vrijeme Kandijskog rata (1645—1669) Split se utvrđuje baroknim zidinama koje opasuju grad u obliku izdužene petokrake zvijezde s pet branika (bastiona ili baluarda), povezanih krilnim zidovima ili kortinama, koje stari Splićani nazivahu tercerama. Branici su službeno imali više alternativnih naziva, a svaki je imao i naziv svog nebeskog zaštitnika, i to:

»Sv. Ante« (na Šperunu kod sv. Frane),
Priuli ili »sv. Marina« (na Bašćunu kod kazališta),

Cornaro ili »sv. Jerolim« (danas mirine stare bolnice),
 Contarini ili »sv. Ana« (položaj stare realke) i
 »Sv. Juraj«, »sv. Petar« ili kapucinski položaj stare biskupske
 palače.

Od početka XIX st. do naših dana ruše se ove zidine, od kojih su do danas sačuvani manji dijelovi. Split je davno izašao iz svojih starih okvira u stara gradska predgrađa ili zagrađa, u prvoj polovici ovoga stoljeća širi se dalje u Split II i od pedesetih godina u tzv. Split III. Grad kao »ograđeni« prostor Splitsani još uvijek osjećaju unutar okvira nekadašnjih gradskih zidina. Upravo ovdje, u staroj gradskoj jezgri, na svakom koraku osjećaju se prohujala stoljeća u susretu sa zaostalim spomenicima, a među ovima istaknuto mjesto zauzimaju crkve koje su kroz dugu povijest neraskidivo utkane u duhovno tkivo našega grada i čine dio kulturnog identiteta Splita.

Ovim radom želim na jednom mjestu donijeti topografske podatke o sačuvanim povijesnim crkvama i podatke o onima, koje je zub vremena odnio. Izvori, na kojima se temelji ovo istraživanje su sačuvane crkve ili sačuvani ostaci nekadašnjih crkava, a podatke o nestalim crkvama potražiti ćemo u sačuvanim natpisima po muzejima i brojnim rukopisima iz naših arhiva. Ovdje navodim najčešće podatke iz Arhiva splitskog kaptola (odsada ASK) i Arhiva splitske nadbiskupije (odsada ASN). U potragu za sakralnim objektima krećemo od središta Starog grada.

U Starom gradu ili Dioklecijanovoj palači spominju se slijedeće crkve:

Sv. Dujam, Duje, nekoć **Uznesenje B. D. M.** Sredinom VII. st. Ivan Ravenjanin, prvi splitski nadbiskup, Dioklecijanov mauzolej pretvara u katedralu i posvećuje Uznesenju Bogorodice. U ovaj hram prenosi kosti sv. Dujma iz Solina (T. Arc., XI i XII). Sv. Duje postaje zaštitnikom Splita i katedrala Uznesenja Marijana pučki se naziva crkvom sv. Duje. Ovaj naziv potvrđuju sve isprave počevši od darovnice hrvatskog kneza Trpimira iz 852. g. i sve kasnije listine i rukopisi. Kroz dugu povijest Splita u samoj katedrali ili na trgu sv. Dujma, kako se nazivao Peristil, zbivali su se mnogi javni poslovi, pisale isprave, ugovori, crkvene i gradske svečanosti. U katedrali su održani splitski sabori. Od pisanih isprava ističem samo Povaljsku listinu iz 1184. g. koju je prepisao 1250 g. *Ioann' kanunik' stago Dujma*, u ispravi se navodi kao svjedok naš čovjek *Dragota od Splitsan* (redak 15 i 50). Ova najstarija hrvatska, bosančicom pisana listina prvi put daleke 1184. g. spominje hrvatski naziv Splita, a 1250. g. hrvatski oblik imena Dujam. Mnogo značajnih osoba naše kulturne prošlosti vezano je za katedralu sv. Duje. U riznici katedrale čuvaju se mnoga umjetnička djela, naši najstariji kodeksi, isprave, od kojih samo spominjem Evandelistar, zatim Sumpetarski kartular iz XI st., u kojem se prvi put spominju splitski predjeli Žnjan, Trstenik, Sučidar, Bol, Sukojišan, Špalacijuni, Špinut i dr. Ovdje je nastala i čuva se Kronika Tome Arcidačakona, koja je bogati izvor splitske i naše nacio-

